

УДК 378.1:347.211

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.116197

ОСВІТА В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЯК УМОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

© В. Е. Луначек, Н. П. Рубан, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко, Ю. Ю. Черненко

Розглянуті питання реалізації в Україні програми з професійної підготовки фахівців у сфері інтелектуальної власності (ІВ) з урахуванням досвіду розвинених країн світу. Показана необхідність систематизації спеціалізацій і магістерських освітніх програм, висвітлені проблеми змістовного і організаційного характеру та запропоновано шляхи вдосконалення освіти в цій царині

Ключові слова: інтелектуальна власність, освіта, менеджер інтелектуальної власності, інженер-патентознавець, компетенція, інновації

1. Вступ

В умовах жорсткої конкуренції, яка є результатом глобалізації економіки, відбувається перехід провідних країн світу до модернізаційного шляху розвитку. Складовою цього процесу є процедури, пов'язані зі створенням, охороною, захистом і залученням в господарський обіг результатів інноваційної діяльності (РІД). Рушійною силою економіки, заснованої на знаннях, є об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ).

Разом із тим входження України в коло країн, де гарантовано захищається інтелектуальна власність кожного громадянина, є дуже повільним. Це обумовлено, перш за все, непослідовними діями з боку органів державної влади щодо охорони інтелектуального продукту, відсутністю продуманої послідовної інноваційної політики, недосконалістю законодавчої бази тощо.

В той же час можна констатувати низьку якість менеджменту в сфері управління інтелектуальною власністю (ІВ), відсутність знань у населення з питань патентного і авторського права. Треба зазначити, що формування, накопичення та ефективне використання ІВ в національній економіці України перетворилося сьогодні на елемент національної безпеки.

Україна гостро потребує підготовки висококваліфікованих фахівців в галузі ІВ, здатних сприяти реалізації завдань, що притаманні сучасності, зокрема, подальшому формуванню ринку ІВ, підвищенню конкурентоспроможності підприємств, захисту індивідуальних авторських розробок тощо.

2. Літературний огляд

Реформа вищої школи в Україні, з урахуванням положень компетентнісної парадигми, націлена на підготовку інноваційно-орієнтованого спеціаліста, здатного включатися в складні виробничо-технологічні процеси, приймати відповідальні управлінські рішення, бути готовим до міжнародного співробітництва, спроможного виводити на зовнішній ринок конкурентоспроможну продукцію вітчизняного виробництва.

Питання професійної підготовки в галузі ІВ розглядають українські провідні фахівці.

Увагу привертають роботи вітчизняних вчених у сфері менеджменту інноваційної та оціночної діяльності, управління процесами захисту прав ІВ. До числа цих робіт можна віднести праці (Оцінка інтелектуальної власності) [1]; (Провайдинг інновацій) [2]; (Інноваційна інфраструктура) [3]; (Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки) [4]; (Інтелектуальний капітал) [5] та ін.

Стан справ у царині інтелектуально-правової освіти в Україні ґрунтовно досліджується провідними фахівцями-практиками: патентними повіреними, керівниками відділів трансферу технологій, викладачами, що готують професіоналів за спеціалізацією "Інтелектуальна власність". У своїх публікаціях вони презентують освітні програми для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі ІВ, описують проблеми розвитку ІВ в Україні, пропонують оригінальні моделі, методи і методики управління ІВ і комерціалізації нематеріальних активів.

Як стверджує Ю. Л. Бошицький, в сфері ІВ Україна ще не використала усі можливості для досягнення потрібних результатів. Він пов'язує це з недостатньою кількістю фахівців у галузі ІВ, відсутністю спеціальних знань у окремих категорій державних службовців, співробітників органів слідства, суду, прокуратури, митних органів, що потребує вирішення, у першу чергу, через підвищення рівня освіти у сфері інтелектуальної власності, розширення спроможностей процесу отримання компетенцій, введення відповідних курсів до обов'язкової програми в системі вищої освіти в Україні.

Разом із тим, незважаючи на певне коло наукових праць за тематикою, що розглядається, аналіз досвіду роботи підрозділів, фірм, що займаються проблемами захисту прав ІВ, показує, що існує багато невирішених питань щодо методологічних, методичних і технологічних аспектів професійної підготовки фахівців у цій сфері. Можна констатувати наявність дисбалансу між підготовкою фахівців у зазначеній галузі та запитами ринку праці, вирішенням питань вибору форми охорони та комерціалізації ОІВ, запровадженням сучасних технологій управління інноваційною діяльністю адекватних сучасним реаліям.

3. Мета і задачі дослідження

Мета дослідження – формулювання авторського погляду на перелік ключових компетентностей, які повинні набути випускники магістратури у сфері ІВ, обґрунтування необхідності подальшої популяризації знань з питань ІВ.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Обґрунтувати необхідність підвищення якості освіти у галузі інтелектуальної власності.

2. Проаналізувати передові технології та нароби закордонних систем навчання стосовно захисту прав творців інтелектуального продукту.

3. Визначити сутність інтегральної компетентності випускників магістратури в сфері ІВ.

4. Розробити пропозиції щодо вирішення проблем, пов'язаних зі створенням та ефективним використанням ІВ в усіх сферах суспільної діяльності.

4. Необхідність підвищення якості освіти в галузі ІВ

Причини, за якими охорона і захист РІД набуває все більшого значення, пов'язані із підвищенням рівня глобалізації світової економіки, зростанням перспективного і прибуткового ринку – ринку ІВ. Сьогодні США залишаються у світі лідером за кількістю поданих міжнародних заявок на патенти і товарні знаки. США у 2015 році виявилися найбільшим користувачем системи РСТ, подавши 57385 міжнародних заявок на патенти. Кількість міжнародних заявок на торговельні знаки у 2015 р. виросла на 2,9 %, досягнувши рекордного рівня 49273 заявки. Частка США та Австралії тут становить 90 % загального зростання [6].

Найбільш успішним для США був 2011 рік [7]. На той момент в США було отримано 8 млн. патентів, Бюро охорони авторських прав США видало понад 33,6 млн. авторських свідоцтв на твори (US Copyright Office). Торгова палата США і Центр інтелектуальної власності підрахував, що цінність інтелектуальної власності в Сполучених Штатах знаходиться в межах від \$ 5 трлн. до \$ 5,5 трлн. Роль інтелектуальної власності в економіці США не викликає сумнівів, зокрема, на її частку припадає половина всього обсягу експорту.

За даними Всесвітньої організації інтелектуальної власності (WIPO), в 2015 році в світі було зареєстровано 2,88 млн. патентів, що на 7,8 % більше, ніж роком раніше. Світовим лідером за кількістю зареєстрованих патентів за підсумками 2015 року став Китай – в 2015 році тут було зареєстровано 29846 патентів.

З 2012 року Китай займає перші позиції у забезпеченні прав на ОІВ. Феномен винахідницької активності Китаю пояснюється тим, що держава розробила довгострокову політику в галузі розвитку ІВ і вживає всіх заходів для її реалізації. Протягом останніх десяти років в країні проводиться масове навчання в сфері ІВ. У навчальному Центрі з інтелектуальної власності обов'язкову підготовку повинні пройти керівні співробітники держапарату, керівники підприємств, організацій, співробітники, пов'язані з інноваційною діяльністю тощо.

В той же час, згідно з рейтингами (резидентним і зарубіжним) сумарної діяльності щодо реєстрації ІВ Україна, станом на 2015 рік, за реєстрацією патентів займає 32 місце в світі, знаків для товарів та послуг – 25, промислових зразків – 16 [8]. Згідно з рейтингом країн світу за індексом рівня освіти Україна посідає 37 місце (станом на 2015 рік) [8]. Таким чином, за наявністю інтелектуального та освітнього потенціалу Україна має досить високий рейтинговий рівень на ринку інтелектуальних товарів і послуг.

Слід відмітити, що дослідженню питання якості освіти в сфері ІВ в зарубіжних країнах та нашій державі приділено увагу у небагатьох наукових працях. У світовому навчальному просторі виокремлюються декілька напрямів магістерських програм (post-graduate master's degree), в яких закладено ґрунтовне вивчення питань управління інтелектуальною власністю [9]. Актуальним процесом стає моделювання при підготовці фахівців у сфері інтелектуальної власності [10]. Як спосіб формування у випускника магістратури інтегральної компетентності запропоновано розробку компетентнісних моделей навчання професіонала в сфері інтелектуальної власності [11], що здійснюють зв'язок між майбутнім фахівцем і подальшою його практичною діяльністю з урахуванням останніх досягнень світової, вітчизняної та регіональної науки [12], а також допомагають з'ясувати роль високих технологій та заснованих на них інновацій у господарській діяльності підприємств та організацій, обґрунтувати вибір та способи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності [13].

Було також наголошено на ролі Всесвітньої організації ІВ (ВОІВ) у отриманні спеціальних знань і інформації в галузі ІВ.

Так, у 2013 році ВОІВ провела велику роботу, яка була присвячена проблемі викладання права ІВ в країнах з перехідною економікою [14]. Зокрема, відзначено, що існує кілька типів освіти в галузі ІВ: навчання студентів юридичних факультетів, навчання практикуючих фахівців-юристів і патентних повірених; навчання суддів; навчання осіб, не пов'язаних з правом; просвіта суспільства.

Слід зазначити, що в багатьох країнах є спеціальна підготовка у сфері ІВ, а також викладається курс лекцій "Основи ІВ" у вищих навчальних закладах. Більшість держав стикається з проблемою нестачі висококваліфікованих викладачів. Це пов'язано з тим, що:

1. ІВ знаходиться в постійному розвитку, виникають нові види прав на ОІВ (наприклад, ІВ в мережі Інтернет), а це вимагає розробки нових курсів, нових методів навчання.

2. Для викладачів дисциплін, пов'язаних з інтелектуальною власністю, недостатньо володіти лише теоретичними знаннями, вони повинні мати практичні навички.

3. Кожному фахівцю в галузі ІВ необхідно розбиратися в правових режимах ІВ, які діють в різних країнах, і знати систему міждержавних законодавчих норм, наприклад, ЄС: його регламенти та директиви створюють додаткову складність для викладача.

Європейське Співтовариство підкреслює особливу економічну значущість інтелектуальної власності

сті. Країни Європи визнають, що важливою складовою розвитку промислового потенціалу є всеохоплюючий захист прав на продукти розумової діяльності своїх громадян.

Одним із підтверджень цього є публікація результатів дослідження щодо порушень прав інтелектуальної власності, які призводять до втрат в економіці та зниження зайнятості в різних галузях, яке проводилося спільно з Офісом гармонізації внутрішнього ринку (ОГВР) та Європейським патентним відомством (ЄПВ) [15].

Освіта – один із способів цивілізованого вирішення проблеми захисту прав ІВ. Саме з цієї причини Офіс гармонізації внутрішнього ринку замовив дослідницьким структурам моніторинг запровадження питань освіти у сфері захисту об'єктів інтелектуальної власності в шкільних програмах держав-членів ЄС, щоб побачити, як здійснюється ІВ-освіта, і що можна зробити, щоб її поліпшити.

Освіта в сфері інтелектуальної власності означає формування у молодих людей певних компетентностей, що дозволить їм ознайомитися з об'єктами інтелектуальної власності, зрозуміти її потенціал для отримання доходу і економічного зростання, привчити їх дотримуватися прав на інтелектуальну власність.

Проведене дослідження [16] показує, що найкращим підходом до освіти в галузі інтелектуальної власності є забезпечення "перехресних компетентностей", які можуть бути використані для різних дисциплін в навчальному плані.

У звіті також наводяться приклади п'яти навчальних сфер, які виокремлені з восьми ключових компетентностей, обраних ЄС, що визначають основні пріоритети галузі освіти для розвитку сучасної економіки в сучасних умовах і які надають можливість впровадження ІВ в навчальні програми.

На рівні початкової школи освіта в галузі ІВ є найбільш актуальною, коли мова йде про вивчення прав та обов'язків громадянина, а також про необхідність поважати права інших. Проте, ситуації різняться між країнами.

Авторське право викладається в початковій школі сімох країн ЄС - Кіпра, Чехії, Франції, Греції, Польщі, Словенії і Словаччини [16].

У середній школі в державах ЄС поглиблюється навчання дітей інтелектуальній власності в таких галузях, як інформатика, інформаційні та комунікаційні технології, підприємництво, засоби масової інформації та медіа-продукція.

В розкладах дисциплін превалує авторське право (Австрія, Фламандський регіон Бельгії, Кіпр, Чехія, Саксонія, Данія, Естонія, Франція, Угорщина, Італія, Литва, Люксембург, Латвія, Польща, Румунія і Словенія).

Патентознавство включено до навчальних програм Німеччини (Саксонія), Естонії, Франції, Литви, Польщі та Португалії, а основи захисту комерційної таємниці викладаються в школах Австрії, Кіпру, Іспанії, Люксембурга і Словенії. Правову охорону торгових марок вивчають учні в Болгарії, Естонії та Франції, дизайн викладається в Литві і Словенії [16].

5. Сутність інтегральної компетентності випускників магістратури в сфері ІВ

Існуюча система освіти в галузі ІВ в Україні потребує сьогодні істотного удосконалення. З переходом на ринкові умови господарювання суттєво зазнала змін вся законодавча база в сфері інтелектуальної власності, змінилися вимоги до рівня кваліфікації фахівців-патентознавців, були сформовані додаткові умови щодо управління ОІВ, регулювання питань правовідносин між суб'єктами і об'єктами ІВ, здійснення комерціалізації і трансферу технологій тощо.

В останні роки розширилася сфера використання авторських і суміжних прав, особлива увага приділяється колективному управлінню авторськими правами і дотриманню прав в мережі Інтернет.

Таким чином, перелік компетентностей, які повинен мати випускник магістратури в сфері ІВ, зростає та розширюється. В сучасних економічних умовах господарювання необхідним стало не тільки отримувати патенти на свої розробки, а й впроваджувати їх в господарський обіг, дотримуючись прав на ІВ.

Виводити на ринки охороноспроможні нововведення здатні лише особи, що оволоділи компетентностями в галузі управління ІВ. Їх діяльність полягає у вмінні проводити інвентаризацію ОІВ на своїх підприємствах та організаціях, вибирати перспективніші з об'єктів для подальшої комерціалізації, брати участь у створенні бізнес-плану, стратегічному плануванні, розробці патентної політики, яка повинна гармоніювати з функціонуванням підприємства.

Магістр з управління інтелектуальною власністю на підприємстві здатен брати участь в якості спів-керівника або керівника інноваційними проектами, які можуть бути як короткостроковими, так і довгостроковими, наукоємними, що складаються з окремих інноваційних етапів. Завдання менеджера – організувати, керувати, координувати, мотивувати, контролювати всі процеси, пов'язані з ІВ, на всіх етапах інноваційного проекту, вибирати потрібний час, форму і способи охорони ОІВ, здійснювати контроль за порушенням прав на ОІВ третіми особами і т.д., при необхідності залучаючи до роботи патентознавців-заявочників та патентознавців-юристів.

Магістр з управління інтелектуальною власністю – це широко ґрунтований фахівець, який володіє методологією і методикою наукової творчості та управлінням ІВ.

Інженер-патентознавець (інженер-дослідник) – основна спеціалізація в області інновацій, що була широко відома до 1993 р. і тепер асоціюється з застарілими принципами колишнього Радянського Союзу. Однак сьогодні необхідно враховувати досвід роботи цих фахівців. Вони, як відомо, були представниками заявника та готували первинні документи для проведення державної експертизи.

У коло їхніх обов'язків входило: професійно скласти пакет документів на заявки стосовно об'єктів промислової власності (ОПВ); вести листування з експертами; брати участь при необхідності в експертних нарадах і відстоювати свої позиції по суті винаходу (частіше самостійно, без автора); грамотно скласти формули винаходів, для обмеження можливостей їхнього обходу без порушення прав власника винаходу.

Особливою перевагою інженера-патентознавця було вміння кваліфіковано проводити патентні дослідження, представляти результати досліджень для формування напрямів наукових досліджень, встановлення рівня розвитку науки і техніки, створення нових винаходів, складання звітів про результати НДДКР, визначення винагороди авторам тощо.

Крім планової подачі заявок, патентознавцями додатково виявлялися ОІВ шляхом аналізу дисертаційних робіт, технологічних регламентів, звітів щодо НДДКР. М. Ортинська стверджує, що "фахівці-технари" повинні бути в кожній юридичній компанії, яка займається патентуванням ОІВ. З огляду на стрімкий розвиток фармацевтичної галузі, хімічної промисловості, генної інженерії зростає необхідність підготовки в сфері ІВ хіміків та фармацевтів. М. Ортинська також переконана, що в суді з питань інтелектуальної власності повинні бути судді з технічною спеціальністю і освітою у сфері інтелектуальної власності [17].

З приходом на ринок праці в якості фахівців з ІВ, в основному, юристів замість інженерів-патентознавців, юристів-патентознавців, менеджерів та оцінювачів ІВ суттєво втрачена науково-дослідницька та техніко-технологічна складова ІВ. Так, наприклад, майже всі випадки втрати лідируючих позицій на внутрішньому і зовнішньому ринку України пов'язані з ігноруванням проведення патентних і кон'юнктурних досліджень шляхом співставлення і порівняння технічних показників і споживчих властивостей видів техніки і технологій.

Сьогодні бракує спеціалістів, здатних вірно провести пошук патентів-аналогів, тобто пошук патентів на винахід, які запатентовані в різних країнах, дослідити патентну чистоту і скласти звіт. Оформлені заявки стали вкрай "слабкі", не враховуються особливості методології складання формул винаходу, неправильно визначаються аналоги тощо.

Разом із тим, Україна ще не зовсім втратила кваліфікований штат державних експертів. Це – професіонали в галузі ІВ, кандидати наук у різних галузях науки, з великим досвідом роботи. Відсутність виважених рішень у цьому напрямі поставить під загрозу існування елітної наукової експертної школи.

Роботодавці сьогодні висувають високі вимоги до молодих спеціалістів і вимагають готового до всіх аспектів професійної діяльності випускника. Крім того, особливу увагу роботодавець приділяє особистим характеристикам випускників: креативності, стресостійкості, спроможності самостійно приймати управлінські рішення, швидкій адаптації до умов, що змінюються, вмінню аналізувати і обробляти великий масив інформації у обмежений термін, володінню інформаційними технологіями, англійською мовою.

Основним офіційним документом, який слугує орієнтиром для роботодавця, є чинний станом на 26.10.2016 р. класифікатор професій (ДК 003: 2010) та посадових обов'язків. Чинний класифікатор професій в Україні відповідає класифікатору від 28 липня 2010 року. Відомо, що роботодавець не може змінювати самостійно посадові обов'язки, класифікувати посади. Однак трапляються випадки, коли назва по-

сади не відповідає класифікатору і не співвідноситься до кваліфікації фахівця.

Так, наприклад, в класифікаторі є посада "інженер з патентної та винахідницької роботи", але давно немає спеціалізації "інженер-патентознавець". І виникає питання, а чи може бути на цій посаді філолог, психолог, або інший гуманітарій, що отримав сучасну кваліфікацію "Професіонал з ІВ"? Разом із тим, сьогодні не вистачає висококваліфікованих фахівців з управління інтелектуальною власністю, однак посади менеджера інтелектуальної власності в класифікаторі немає. Таким чином, очевидно, що класифікатор необхідно привести у відповідність із професіями, які знайшли свою нішу на ринку праці. Тому перед освітніми установами стоїть складне завдання.

На практиці спостерігається хаотична прив'язка ІВ до різних спеціальностей: 073 Менеджмент; 075 Маркетинг; 076 Підприємництво, торгівля і біржова діяльність; 081 Право. З кожним роком стає все більше випускників за різними спеціалізаціями: "Професіонал з інтелектуальної власності", "Юрист з інтелектуальної власності", "Магістр з управління інтелектуальною власністю", "Менеджер інтелектуальної власності", "Магістр із комерціалізації інтелектуальної власності" тощо.

Поки, на думку авторів, для вітчизняного ринку необхідно готувати фахівців в галузі ІВ за трьома напрямками: юрист в галузі ІВ, інженер-патентознавець і менеджер ІВ. Що стосується спеціальної підготовки оцінювача в області ІВ, то тут більш раціональним буде додатково отримати кваліфікацію "менеджер ІВ" на базі економічної освіти, а потім пройти курси для одержання сертифікату "оцінювач ІВ". З такою підготовкою і з базовою економічною освітою випускник буде більш конкурентоспроможний на ринку праці.

Інтегральна компетентність інженера-патентознавця – здатність застосовувати всі механізми й інструменти для надійної правової охорони і захисту об'єктів патентного і авторського права та брати участь в просуванні ОІВ на зовнішньому та внутрішньому ринках з урахуванням прав власників.

Інтегральна компетентність магістра з управління ІВ – спроможність здійснювати організаційно-управлінську, інформаційно-аналітичну та підприємницьку діяльність, пов'язану з ефективним управлінням ОІВ на всіх стадіях інноваційного процесу та його комерціалізацією, провадити трансфер технологій, брати участь у створенні стартапів.

Інтегральна компетентність юриста в галузі ІВ – здатність вирішувати актуальні питання правового регулювання інтелектуальної власності при здійсненні охорони, захисту, передачі і придбання прав на ОІВ, оформляти договори на передачу прав на ОІВ, готувати документи на подання до суду при наявності порушення прав третіх осіб.

Вибір конкретної інтегральної компетентності в галузі ІВ повинен відбуватися з огляду на завдання, що буде вирішувати майбутній випускник, спиратися на результати соціологічних досліджень, опитування роботодавців і професіоналів у сфері ІВ, ранжування

компетентностей. Це – велика, трудомістка робота, яку має провести базовий ВНЗ в галузі ІВ.

В процесі роботи над дослідженням було проведено аналіз пропозицій на ринку вакансій в сфері ІВ в Україні і окремих країнах пострадянського простору. Серед пропонованих посад переважають: патентний повірений, юрист-патентознавець, інженер-патентознавець, фахівець із захисту інтелектуальної власності. Роботодавець віддає перевагу спеціалістам, які мають стаж роботи, володіють англійською мовою і вміють оформляти права на ОІВ.

Виходячи з перерахованих обов'язків, стоїть гостра необхідність у спеціалістах, які вміють грамотно організувати діловодство в сфері ІВ, але навіть великі підприємства не шукають фахівців, які могли б оцінити патентоспроможність власних і придбаних винаходів, формувати і управляти портфелем ІВ, виявляти інноваційні продукти для ліцензування і передачі технології. Тобто, зараз в суспільстві немає розуміння ролі професіоналів з управління інтелектуальною власністю.

6. Висновки

Провідні країни світу і держави ЄС приділяють велику увагу освіті своїх громадян в сфері ІВ, включаючи середню, вищу і спеціальну освіту.

В Україні спостерігається відсутність послідовної державної політики в галузі ІВ і, в зв'язку з цим, гармонізації системи "освіта-наука-виробництво-ри-

нок". Для вирішення проблем, пов'язаних зі створенням та ефективним використанням ІВ в усіх сферах суспільної діяльності, необхідно:

1. Розробити і запровадити державну програму ефективного використання продуктів ІВ для поліпшення економічних показників України.

2. Увести в шкільну програму вивчення дисципліни "Основи інтелектуальної власності" в якості основного або додаткового предмета і підготувати вчителів у межах підвищення кваліфікації за цією тематикою.

3. Вважати обов'язковим викладання дисципліни "Патентознавство та авторське право" для технічних спеціальностей і "Основи ІВ" для гуманітарних спеціальностей у всіх ВНЗ України.

4. Розробити програму підвищення кваліфікації для керівників всіх рівнів і державних службовців у сфері ІВ і реалізувати її.

5. Розробити цільову програму підготовки науково-педагогічних кадрів для викладання дисциплін за відповідним напрямом.

6. Розгорнути у ЗМІ кампанію щодо запобігання плагіату, протидії піратству, захисту прав ІВ тощо шляхом створення популярних програм на телебаченні, обговоренні питань на комунікативних заходах та громадських слуханнях. Популяризувати діяльність провідних винахідників, успішних бізнесменів, які здобули свої статки за рахунок комерціалізації ІВ.

Література

1. Бутнік-Сіверський, О. Б. Оцінка інтелектуальної власності. Бухгалтерський облік та оподаткування [Текст] / О. Б. Бутнік-Сіверський, О. П. Гавриленко, С. О. Довгий та ін.; ред. О. Б. Бутнік-Сіверський, О. Д. Святоцький. – К.: Видавничий Дім "Ін-Юре", 1999. – 352 с.
2. Денисенко, М. П. Провайдинг інновацій [Текст]: підруч. / М. П. Денисенко, А. П. Гречан, М. В. Гаман та ін.; ред. М. П. Денисенко. – К.: Видавничий дім "Професіонал", 2008. – 448 с.
3. Нежиборець, В. Інноваційна інфраструктура: проблеми, перспективи, рішення [Текст] / В. Нежиборець // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2007. – № 5. – С. 60–69.
4. Федулова, Л. І. Стратегія управління інтелектуальною власністю в умовах інноваційної економіки [Текст] / Л. І. Федулова // Персонал. – 2006. – № 11. – С. 72–80.
5. Чухно, А. Інтелектуальний капітал: сутність, форми і закономірності розвитку [Текст] / А. Чухно // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 155.
6. США остаются лидером по числу международных заявок на патенты и товарные знаки [Электронный ресурс]. – Всемирная организация интеллектуальной собственности. – Режим доступа: http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2016/article_0002.html
7. National Crime Prevention Council [Electronic resource]. – Available at: <http://www.ncpc.org/>
8. Центр гуманитарных технологий [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/education-index/education-index-info>
9. Лазарев, М. І. Управління підготовкою фахівців у сфері інтелектуальної власності: трансформації на сучасному етапі [Електронний ресурс]: зб. наук. пр. / М. І. Лазарев, В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко, Ю. Ю. Черненко // Актуальні проблеми державного управління. – 2017. – № 1 (51). – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/5/01.pdf>
10. Лунячек, В. Е. Компетентнісна модель випускника магістратури – фахівця в сфері інтелектуальної власності [Текст]: зб. наук. пр. / В. Е. Лунячек, Н. П. Рубан, В. П. Рубашка, В. М. Тіманюк, Н. С. Фесенко // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2017. – № 54-55. – С. 54–67.
11. Лунячек, В. Е. Проблеми управління професійною підготовкою фахівців в умовах магістратури [Текст]: зб. наук. пр. / В. Е. Лунячек // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2016. – № 50–51. – С. 26–32.
12. Тіманюк, В. Н. Интеллектуальная собственность как средство формирования профессионально-специализированных компетенций инженеров-педагогов [Текст]: зб. наук. пр. / В. Н. Тіманюк // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2013. – № 40-41. – С. 97–103.
13. Тіманюк, В. М. Сучасні вимоги до професіоналу в сфері інтелектуальної власності [Текст] / В. М. Тіманюк, І. В. Тіманюк // Молодий вчений. – 2014. – № 1. – С. 186–189.
14. Преподавание права интеллектуальной собственности (ИС) в странах с переходной экономикой [Электронный ресурс]. – Всемирная организация интеллектуальной собственности. – Режим доступа: <http://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=4115&plang=RU>

15. Intellectual Property Indicators 2016 [Text]. – WIPO, 2016. – 171 p. – Available at: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2016.pdf
16. Intellectual Property and Education in Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons [Text]. – Office of Harmonization in the Internal Market, 2015. – 211 p. – Available at: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015> doi: 10.2814/165598
17. Legal IT Club [Electronic resource]. – Available at: <http://legal-it.club/>

Дата надходження рукопису 19.09.2017

Луначек Вадим Едуардович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри, кафедра креативної педагогіки і інтелектуальної власності, Українська інженерно-педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна, 61003
E-mail: vel2003@ukr.net

Рубан Наталія Павлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра креативної педагогіки і інтелектуальної власності, Українська інженерно-педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна, 61003
E-mail: ruban_73@ukr.net

Тіманюк Валерія Миколаївна, кандидат фармацевтичних наук, доцент, кафедра креативної педагогіки і інтелектуальної власності, Українська інженерно-педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна, 61003
E-mail: timanjuk2010@gmail.com

Фесенко Наталія Св'ятославівна, кандидат наук з державного управління, доцент, кафедра креативної педагогіки і інтелектуальної власності, Українська інженерно-педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна, 61003
E-mail: nataliya_fesenko@ukr.net

Черненко Юлія Юріївна, кандидат економічних наук, старший викладач, кафедра креативної педагогіки і інтелектуальної власності, Українська інженерно-педагогічна академія, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна, 61003
E-mail: ychernenko678@gmail.com

УДК 37.091.59:378.4(470)“18/192”
DOI: 10.15587/2519-4984.2017.116322

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ С. М. ТРУБЕЦЬКОГО НА АВТОНОМІЮ УНІВЕРСИТЕТІВ

© В. М. Мокляк

У дослідженні проаналізовано погляди С. М. Трубецького на автономію й академічні свободи університетів. Установлено, що тільки в правовій державі можлива самостійність вищого навчального закладу. Доведено, що лише колегіальність і самостійність професорської корпорації здатні забезпечити такі відносини зі студентами, які сприяють навчанню і зменшують імовірність участі молоді в політичних (і тому непотрібних) об'єднаннях

Ключові слова: автономія, академічні свободи, університет, професорська корпорація, колегіальність, самостійність, правова держава

1. Вступ

Упродовж XIX – на початку XX ст. на території України, землі якої входили до Російської імперії, відбувалося становлення системи університетської освіти. Це був період великих соціально-економічних перетворень. Наприкінці 50-х рр. XIX ст. у країні виникла перша революційна ситуація. Внаслідок загострення суперечностей між народом і владою у 1861 р. було здійснено реформи у багатьох сферах народного господарства. 1879–1882 рр. називають часом другої революційної ситуації в країні. Вищі навчальні заклади були представлені, в основному,

університетами, а також іншими типами, які утворилися наприкінці XIX ст. Професори університетів мали великий вплив на освіту і науку у навчальних округах і в державі в цілому. Дослідники вказують на формування ліберальної професури на межі століть [1]. Були і консервативні реакційні професори, для яких самодержавство було єдиним прийнятним державним устроєм. Суперечності, які виникали між потребами вищої освіти й існуючою системою управління університетами, зумовили прогресивність поглядів професорів і підтримку ними автономії й академічних свобод (В. Вернадський, П. Виноградов,